

Гомілко О. Є.,
*доктор філософських наук,
професор, провідний науковий
співробітник Інституту філософії
імені Г.С. Сковороди НАН України
(м. Київ, Україна)*

ГІБРИДНІСТЬ ЯК КОНЦЕПТ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОГО ДИСКУРСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Гібридність є новим та суперечливим поняттям у сучасній філософії. Його виникнення пов'язують із постколоніальними та гендерними студіями, тобто галузями дослідження наслідків ситуації домінування однієї групи (нації чи статі) на іншою. Постколоніальні студії головним зосереджені на розкритті гуманітарних наслідків колоніалізму, методологічно спираючись на постмодерну традицію аналізу. Відповідно для постколоніальних студій значущим поняттям є посттоталітарного дискурсополітики виробництва, контролю та розповсюдження різного типу знань (як наукового, так і повсякденно практичного) в умовах подолання політичного підкорення однією нацією іншої, тобто колоніалізму та імперіалізму. Тоді як для посттоталітарного дискурсу концепт гібридності виникає у якості *episteme* (М.Фуко) як стратегічного апарату визначення умов можливості певних значень.

Поняття гібридності також активно використовує сучасний дискурс глобалізації. А тому, можемо говорити, що постколоніальний дискурс виявляє концептуальну релевантність дискурсу глобалізації. Так, дискурс глобалізації актуалізує питання, що виникають внаслідок посилення взаємодії та змішування різнорідних культурних практик. На відміну від минулих культурних взаємодій в епоху глобалізації з'являється шанс перетину таких культурних форм, зустріч котрих раніше виключалася. Основні визначення глобалізації, котрі вказують на її амбівалентний гібридизаційний характер. 1) Розширення зони культурних взаємодій як ключове визначення глобалізації (Giddens, 1990). 2) Внаслідок такого розширення стають можливими патологічні культурні мішаниці. Приклади військової агресії та культурної нетерпимості в Росії та ісламській державі свідчать про це.

Отже, глобальна мішаниця не лише розширює свої межі, але й породжує загрози взаємодії. Втім, 3) саме глобалізація збільшує доступні способи організації, а тому утримує не стільки тенденцію уніфікації, скільки можливість диверсифікації. Гібридизацію як глобальну диверсифікацію фіксує концепт транскультуральності (Welsh, 1999). Даний термін вживають для позначення тих культурних взаємодій, котрі виходять за межі класичних модерних форм гомогенності та відокремлення. У контексті транскультурності глобальна гібридність набуває значення постгібридності (Pieterse, 2013). І нарешті, значення 4) глобалізації як уніфікації, знеособлення та симпліфікації також має гібридні конотації. Такі явища як «макдольнонізація», «коколонізація», «американізація» чи то «вестернізація» є сумнозвісними наслідками як глобальної експансії західної культури, так і локальної ідіосинкразії її рецепції.

Не випадково, що гібридність теоретично укріплюється і в дискурсі постколоніальних студій. Схрещення імперської та локальної культури породжує різного роду її утворення. Якщо одні з них артикують колоніальні значення, то інші виявляють їм спротив. При цьому не завжди локальне як автентичне підважує імперське як позірне. Модернізація значної частини бувших модерних колоній відбулась внаслідок взаємодії з культурами метрополій.

Отже, дослідження гібридності у глобальних контекстах передбачає зосередженість на локальному. Не випадково ситуативність постає як принципова методологічна засада такого аналізу. Домінування так званої «ситуативної політики» сучасних соціально-філософських досліджень постійно руйнує статичні конструкти модерної нормативності та сприяє розширенню теренів співпраці між нормативними та емпірико-аналітичними

теоріями, широкому застосуванню міждисциплінарних підходів тощо. Концепт гібридності можна вважати способом збереження нормативного елемента у ситуативній політиці дослідження.

Йдеться не про універсальність його змісту та застосування, а про евристичну силу у полі досліджень феноменів, що полишають свої класичні модерні форми у контексті посилення динаміки глобалізації. Відмова гібридності від претензій на статус універсального дискурсу є свідченням не стільки теоретичної суперечності даного концепту, скільки наголошенням на його практичній природі. За межами конкретної ситуації дослідження гібридності втрачає свій евристичний потенціал. Завдяки концепту гібридності відбувається подолання розмежування двох типів національної ідентичності -- «західної» та «не-західної» моделі національної ідентичності ґрунтуються на цій ідеї. Основною характеристикою гібридного типу ідентичності, котрий продукує як постколоніальний дискурс, так і дискурс глобалізації, є одночасне утримання різнорідних ознак як цілісної єдності. Схрещування генетичного матеріалу різних клітин в одній клітині породжує гібрид, котрий може бути більш пристосованим до змін довкілля, мати кращу плодючість та життєздатність, але при цьому не обов'язково бути більш довершеним з огляду даного виду. Найбільш відомий біологічний гібрид – покруччя між конем та віслиюком – мул не є шедевром еволюції. Те ж стосується і процесів культурної гібридизації. Пристосування, виживання та життєздатність різних культур визначають умови можливості останньої. Можливість гібридної ідентичності визначається ідеєю «множинності особистості» (Ганерсон), суть котрої полягає у визнанні того, що кожна людина є такою сутністю, у тілі котрої існує більше, ніж одна така сутність. Вважають, що гібридність характеризує міру звільнення від політичного та культурного домінування. Хоча існує і інша точка зору. У феномені гібридності вбачають інструмент дискурсу, щозакріплює домінуючі позиції. То ж питання щодо російськомовного населення України або носіїв суржику можна розглядати і як спосіб виходу з сфери домінування, чи як подальше пролонгування останнього.

Гібридна ідентичність не є автентичною. Вона виникає в залежності від контексту та локалізації. Пластичність та мобільність визначають характер і ознаки гібридної ідентичності, а трансверсальність — її зміст. Методологічно можна розглядати глобальну та локальну гібридизацію. Перша — орієнтована на тенденції транскультуралізму, що употужнює культурний плюралізм та національну толерантність. Друга — виявляє локальні гібридні форми ідентичності, котрі мають власну природу. Зв'язок першої з другою полягає в тому, що в обох випадках гібридизація посилюється, але за своєю логікою. А тому аналіз українського досвіду передбачає розкриття власної логіки гібридності в межах глобальних тенденцій сучасного світу.

Додонов Р. О.,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
(м. Вінниця, Україна)

КОЛОНІАЛЬНИЙ ДИСКУРС В РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРІЇ: PRO ET CONTRA

Анотація. Підіймається питання про доцільність і коректність застосування колоніальної методології до сучасних реалій. Специфікою Росії, навіть при врахуванні відмінностей базових параметрів історичних модусів її державності, є певна цивілізаційна імперська матриця. На відміну від європейських колоніальних імперій, де метрополія володіла заморськими територіями, Росія приєднувала землі, що безпосередньо межували з нею, тому колонізацію зовнішню вдало маскували під внутрішню. Але це не дає підстав для відкидання загальних принципів (пост)колоніальної методології через особливості конкретного розвитку і заперечення факту, що Росія за своєю природою є імперією.

Ключові слова: методологія постколоніалізму, імперія, метрополія, колонія, Російська історія, внутрішня колонізація.